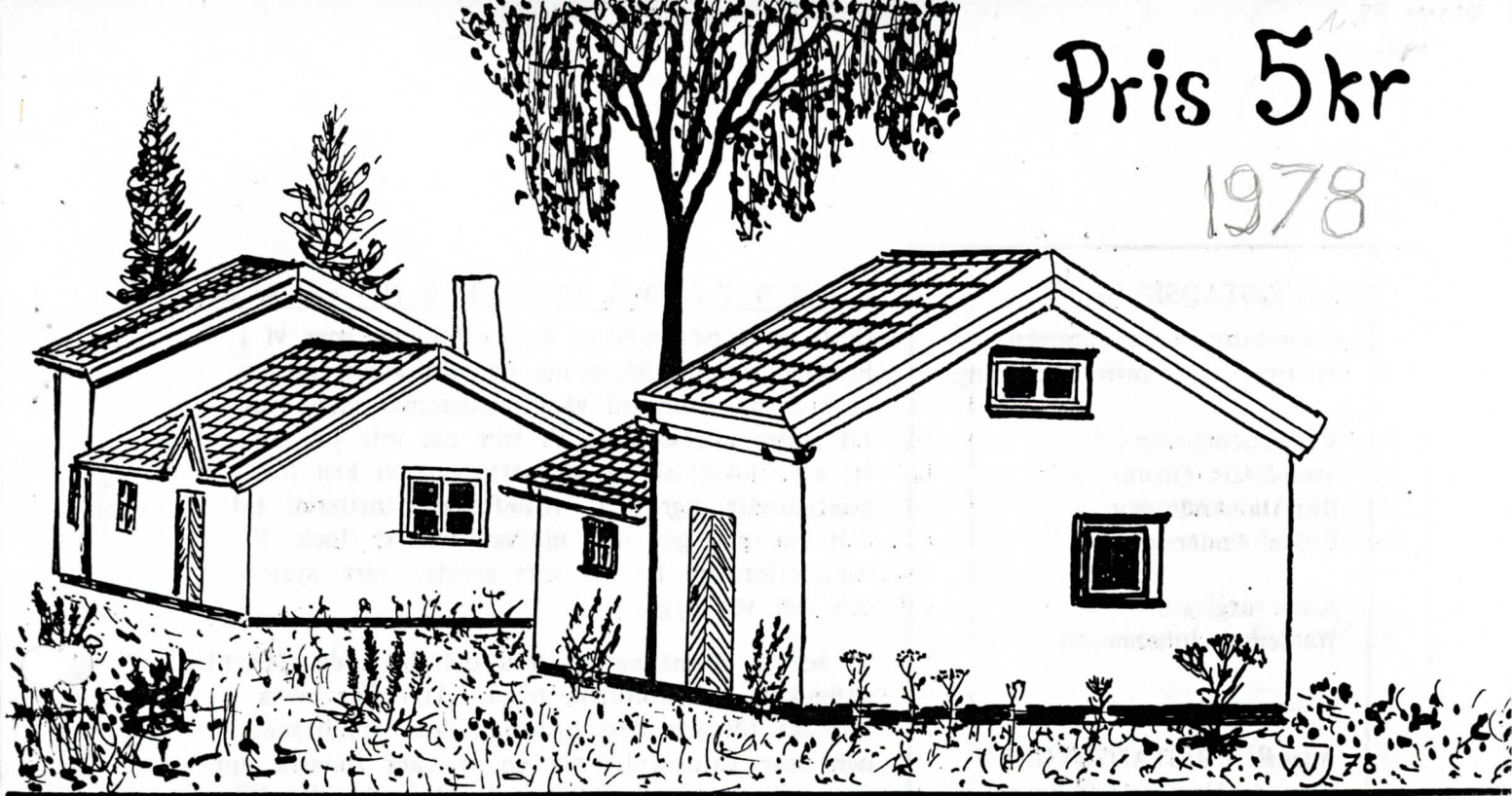

Pris 5kr

1978

FRISTADSBYGGEN NR 1 ÅRG. 1

INFORMATION o MEDDELANDE från FRISTADS HEMBYGDSFÖRENING

INNEHÅLL:

Vad är en hembygdsförening?	W. Johanneson	Sid. 3.
Då knektarna brassade på under ärtorna.	S-E Gustafsson	Sid. 5.
Tankar en skärtorsdag.	B. Andersson	Sid. 6.
Hembygdsföreningarna inom Borås kommun "under en gemensam hatt"	W. Johanneson	Sid. 7.
TÄRBY	K.E. Lundström	Sid. 9.
Från årsmötet 1978		Sid. 10.

Stöd hembygdsrörelsen!

FRISTADSBYGDEN

Informationsorgan utgiven
av Fristads Hembygdsförening.

Redaktionskommitté :
Sven-Evert Gustafsson
Birgitta Andersson
Folke Andersson

Ansv. utgivare:
Waldemar Johanneson

=====

Adress: FRISTADSBYGDEN
Fristads Hembygdsförening
Box 5, 513 00 FRISTAD

Postgiro: 73 52 05 - 7

Medlemsavgift:

20:- för enskild medlem
30:- för familj

F R I S T A D S B Y G D E N - vad är det ?

Detta är första numret av en tidning, som vi i Fristads Hembygdsförening har för avsikt att ge ut i första hand till våra medlemmar men även till andra intresserade. Vi tror oss inte om att bli ett "lokalblad" i så måtto, att vi kan lova kontinuerlig utgivning. Allteftersom material, tid och ekonomi gör det möjligt vill vi dock försöka informera Er om vårt arbete, våra syften och om vår bygd.

Vi har ju förmånen att leva och bo i en sällsynt naturskön och kulturrik bygd. Att efter bästa förmåga förvalta dess historia, dess traditioner och dess naturvärden är en av våra främsta uppgifter. Låt oss alla hjälpas åt att med alla till buds stående medel bevara och skydda dessa värden så att kommande generationer får möjlighet överta ett väl förvaltad arv på detta område.

Vi har naturligtvis en önskan att alla innevånare i Fristadstrakten både kommer att bli medlemmar i hembygdsrörelsen samt att stödja såväl det arbete vi lägger ner som denna publikation. Hur gör man det då ? Ja, medlemskapet ordnas lätt genom

någon av våra styrelsemedlemmar, stödja vårt arbete kan man lämpligen göra genom praktiska insatser t ex. antingen vid de små stugorna (Klockarebolet och Ekalyckan) eller vid Mölarps kvarn. Du kan också bidra med "skrivelser" av allmänt intresse i denna tidskrift. En dikt kanske? Du kan stödja oss genom en annons! SKANDIA har gjort det denna gång. Tack för det!

Eller varför inte ett penningbidrag till vårt postgiro - 73 52 05 - 7 ?

Huvudsaken är att vi känner, att Du värdesätter våra strävanden på något sätt. Du väljer själv sättet. Tack på förhand!

Waldemar Johanneson

Med detta nr följer inbetalningsavi för medlemsavgiften. Vi hoppas att Du skyndsammast inbetalar denna. Gör det före semestern! Det är så lätt att glömma det sedan. Det är så kostsamt och jobbigt att behöva påminna. - Nej, naturligtvis behöver vi inte tjata. Vi vet ju att Du "fungerar" vettigt i ett sådant sammanhang. Och tack för det!

Waldemar Johanneson:

VAD ÄR EN HEMBYGDSFÖRENING ?

Det finns ingen given mall för vad en hembygdsförening skall utformas till. Varje hembygdsförening blir vad dess styrelse och dess medlemmar gör den till. Likaså gäller detta i de arbetsområden man vill verka på. Detta är således även en del av föreningens högst individuella liv.

Självklart har varje hembygdsförening givna stadgar, som föreskriver de egentliga uppgifterna och föreningens syfte. För Fristads del gäller de så kallade allmänna stadgarna för hembygdsföreningar vari det bl.a. heter:

"Föreningens ändamål är att inom kommunen slå vakt om bygdens kulturarv och därvid bidra till att alla invånare ges hemkänsla i orten. Föreningen vill nå detta syfte bl.a. genom

- att medverka till vård och bevarande av natur, kultur och fornminnen
- att hävda betydelsen av traditioner och landskapsmiljö vid samhällets omdaning
- att samarbeta med kommunala organ och inom verksamhetsområdet arbetande föreningar samt stimulera till initiativ, som gagnar bygden och dess utveckling
- att organisera studiecirkelar, kurser, utflykter och annat som kan öka kunskapen om bygden, dess natur och historia."

Dessa stadgar är ju tämligen flexibelt utformade och kräver således inte någon styrelse i dess arbete. Vad som uttalas i dessa stadgar är självklarheter för varje hembygdsförening. Sedan står det varje förening fritt att alltefter råd och tillgångar prioritera det ena eller det andra.

Fristads Hembygdsförening bildades så sent som den 18 april 1974. Föreningen har således ännu inte kommit ur "koltåldern". Detta innebär även att vi ännu inte hunnit få någon utpräglad inriktning eller stelnat till i formerna.

Vi skall förresten hoppas att vi aldrig behöver "stelna till" i något sammanhang. Vad vi ännu har goda möjligheter till är bl.a. att vi kan dansa, utformas, påverkas. Vilka är det då som skall dansa, utforma, påverka?

Jo, det är bl.a. Du — käre medlem och gynnare av vår verksamhet.

Som medlem i vår förening hoppas vi Du inte bara skall bli en "medlemskortlösare" — även om detta är av stor betydelse. Vi vill ha Dig med i det praktiska arbetet. Vi vill att Du skall känna Dig innesluten i kretsen, medansvarig och betydelsefull. I vår förening skall varje handling vara lika betydelsefull antingen det gäller att leda en studiecirkel, hålla ett föredrag, vara styrelsemedlem eller att sopa golvet i ryggåsstugorna, klippa gräsvallarna eller servera kaffe. Alla funktionerna är av stor vikt, som tillsammans utgör föreningens helhet. Om någon av dessa funktioner brister återverkar detta menligt på de andra. Låt oss därför alla gå in för att hjälpa åt och att fullgöra våra uppdrag med liv och lust.

Alla kan hjälpa till

Det skulle vara synnerligen trevligt om alla i Fristad ville ställa upp och bidra till att Fristads Hembygdsförening verkligen kunde bli det forum där alla kunde samlas till gemensam nytta, trivsel och glädje. Vi har så många och stora arbetsuppgifter framför oss och behöver allas hjälp och stöd. Du kan på annat ställe i denna enkla föreningstidning se vad som är planerat och vilka arbetsuppgifter som väntar oss.

Inte bara styrelsen

Det skall inte vara så att endast styrelsens medlemmar skall självfallet vara de som arbetar med de praktiska uppgifterna. Tvärtom helst. Styrelsen har ofta ett nog så tungt lass att dra då det gäller planering, information och administration av föreningens verksamhet. Medlemsavgifter kommer inte in av sig själva, protokollen skriver sig icke själva etc. Allt sådant arbete får utföras av styrelsens medlemmar, vilket de naturligtvis gör med glädje. Mycket av det andra – rent praktiska arbetet – måste medlemmarna hjälpa oss med.

Ta egna initiativ

Inom föreningsarbetet finns inga egentliga ordervägar. Således är det inte som i arbetslivet, att man tilldelas arbetsuppgifter på anvisning av någon ledande person. I en förening arbetar man helt frivilligt och kan således inte förvänta sig "få order" utföra det ena eller det andra. Man kan istället komma med förslag, idéer och ta egna initiativ. Ge dessa till någon i styrelsen, som prövar dem och bedömer om förslaget, idén eller initiativet är genomförbart. Vänta Dig således i n t e få "order" i vår förening. Var istället med och utforma, påverka och medverka.

Fin kamratskap

Det är säkerligen svårt att finna ett bättre kamratskap än det som uppstår i ett arbetsgång, som frivilligt och under eget ansvar får utföra ett uppdrag inom en förening. Kom med och arbeta och Du skall strax finna hur trevligt man kan ha. Som bortsopade är snart alla dumma "klassgränser", sociala skrankor och liknande i en sådan grupp. Vi finner oss vara människor – MÄNNISKOR med ett gemensamt intresse – VÅR HEMBYGD !
Kan Du verkligen låta bli att komma med?

Då knektarna brassade på under ärterna

I andra delen av Ada Damms bok Bilder från det gångna Borås återfinnes en intressant skildring av en färd norrut från staden. Den gick över "Gingrid, där i de stora gårdarna så här i midsommartid dansen går takt-fast och lustigt till fejlornas klang" vidare mot Heden där knektarna brassade på som bäst under ärterna.

Om Fristadbygden – och med det menar jag Borgstena, Fristad, Gingri, Tämta, Tärby och Vänga – har det skrivits en hel del under årens lopp. Klas Olofsson, Karl Nilsson, Gustaf Thulin, Gunhild Kjellgren är några av dem som producerat sig och som läsarna känner igen. Men vi har även många andra: L.E. Björkman, som i sin diktbok Blandsäd, har en dikt "Gingri"; Carl Th. Berg (vilken bor vid Lönnvägen i Fristad) har behandlat Fristadsmotiv i sin bok På begäran; Olle i Grinn skildrade i ett par diktböcker militärlivet vid sekelskiftet och ännu sällsyntare är Tämta-Carlssons tre små diktsamlingar.

Det finns anledning förmoda, att den skrivande traditionen i Fristadsbygden ännu finns kvar. Det är bl.a. därför som Hembygdsföreningen beslutat att ge ut denna årsskrift. Utrymme skall ges för folk som har något intressant att komma med antingen det nu gäller historien om en liten handelsbods öden, en hantverkares specialité, något botaniskt intressant (fast G.A. Westfeldt har redan skrivit om floran på kyrkogårdarna i pastoratet, men det går ju att göra en ny inventering), ett kåseri, en dikt eller något helt annat.

Själv håller jag på med en inventering av Fristad i litteraturen. Området är definierat ovan. I själva Fristad är Heden, Folkhögskolan och tätorten mångfaldigt beskrivna och omnämnda. En hel del tryckt finns det också om Vänga och Gingri, närmast kommer Tämta och Tärby och sist då – av någon anledning – Borgstena. Tar man bort kyrkan, Uddetorp och sandpåssemordet, så finns det inte mycken trycksvärta offrad på denna socken.

I min inventering tar jag med varje tryck där Fristad behandlas på minst en halv sida och då förstår var och en att det blir ett betydande antal titlar. Jag vill även ta med tryckta förenings- och fackföreningshistoriker, jubileumsskrifter, program, reglementen, stadgar, instruktioner, industritryck och andra småtryck. Det är mycket svårt att få grepp om dessa eftersom de så ofta kastas bort. Även mera genomarbetade tidningsartiklar tänker jag ta med.

Är det nu någon läsare som känner till eller har något av de småtryck som jag efterlyser, så brassa på bara! Telefonnumret är 614 70.

Sven-Evert Gustafsson

Bibliografi över Sjuhäradsbygdens Jul

I omkring 30 år utgav Gustaf Thulin i Fristad en jultidning med ovanstående titel. Den innehåller mängder med artiklar om historia, geografi, seder och bruk etc. om platser och orter i Sjuhäradsbygden. Vår bygd är naturligt nog rikligt representerad. Innehållet är intressant och sakligt. Mycket personhistoria ingår. Till hembygdsforskarens tjänst har nu en innehållsförteckning utarbetats – därmed får var och en en god översikt över de hundratals värdefulla artiklar som skrivits genom åren. Person- och ortregister gör att man lätt kan hitta något som är skrivet om en viss person eller en viss ort eller gård. Sammanställningen mångfaldigas i dagarna och levereras efter midsommar. Pris omkr. 15:- kr. Upplagan liten. Intresserade kan få köpa den via mig, telefon 614 70.

Sven-Evert Gustafsson

I VÅR GÄSTBOK

skrevs följande den 26 maj 1978:

”Överlämnar idag till Fristads Hembygdsförening vissa handlingar, som tillvaratagits i fastigheten Fridkulla, Stöde socken, Sundsvalls kommun. Handlingarna tillvaratogs innan fastigheten nedbrändes nyåret 1967/68. Hur och när dessa kommit till Stöde är f.n. obekant.

Överlämnas med förhoppning att hembygdsföreningen kommer att få nytta och nöje och glädje av handlingarna.

Fristad den 26 maj 1978
Maj-Lis och Olle Nord
Box 18
860 13 Stöde
Tel.: 0691/10 22 24”

Kommentar:

Handlingarna är från 1850-60-talen. Bl.a. förekommer kontrollprotokoll för brännvinstillverkning vid bränneriet i Sölebo, Fristad, korrespondens mellan Länstyrelsen och kontrollanten seregant Bergendahl.

Dessutom finns några beskrivningar från bygden.

Vi har ännu inte hunnit detaljgranska dessa handlingar, som är handskrivna med en för den tiden typisk piktur. I nästa nummer av FRISTADSBYGDEN hoppas vi kunna berätta mera.

Vi tackar varmt Maj-Lis och Olle Nord för vänligheten att tillvarata dessa handlingar och sedan överbringa dem personligen till oss!

Ett fint exempel på samarbete och iakttagelseförmåga!!

TANKAR PÅ SKÄRTORSDAG

”Idag är det häxornas dag”, sa man förr. Påskkärringarnas säger man nu. Ingen tror på dem längre, men alldeles låta bli att tala om dem, det kan man ändå inte. Och varenda butik med hemslöjd och hantverk är översallad med käringar i alla storlekar och kulörer. Attributen finns också kvar, en sopkvast av björkris med kaffepanna fram och svart katt därbak. Däremot är nog många i vårt samhälle nuförtiden lyckligt ovetande om att käringarnas mötesplats, Blåkulla, för Sveriges del ansågs vara Blå Jungfrun utanför Ostkusten.

Häxorna for alltså iväg på sina kvastar och samlades på Blåkulla. Hela förberedelsen, färden och samlingen var fylld med ritar och trolldom.

Naturligtvis räckte inte detta för folkets fantasi, utan mycket snart fantiserade man om häxor som på något sätt misslyckats i ritualen och alltså givit orsak till en rolig historia.

En sådan historia hörde jag som liten.

Säkert har många hört den, men kanske inte lika många på det genuina Komlösa-målet.

Jag bodde med mina föräldrar hos en fru Karlsson och hennes son. De gav mig ett ordförråd, som jag vårdar ömt och hoppas inte glömma. — Och nu till historien:

Jo, sir du, de va ena påskakäring som skulle te Blåkulla. Å ho sulla la som alla di andra käringera fåra på kåsten. När en fått kåsten mella bena sulle en säta sek på spisen å så sulle en sega: Där upp å där ut! Å då sulle en sua å upp gonum koschtain.

Man si käringa hade la fattat galet för ho sa: Där upp å där ner! Så ho for la upp å ner i koschtain å kom ingen vart. Å ingen vet um ho kom te Blåkulla eller var ho hamna, käringa!

Nog är det en härlig historia, och nog är det ett mustigt språk!

Birgitta Andersson

HEMBYGDSFÖRENINGARNA INOM BORÅS KOMMUN "UNDER GEMENSAM HATT".

Vid Kulturnämndens novembersammanträde föregående år hade ordförandena i kommunens 13 hembygdsföreningar inbjudits till gemensamma överläggningar. Man fattade då ett principbeslut att bilda en samlingskommitté med uppgift att handlägga gemensamma angelägenheter såväl internt som då det gäller utåtriktade frågor.

Detta beslut konfirmerades ytterligare vid ett liknande sammanträde i Götseredsstugan i Sandhult den 25 maj 1978.

Man beslöt att välja en kommitté, som får till uppgift att vidareutveckla samlingskommitténs primäruppgifter. Kommittén kom att bestå av följande tre personer:

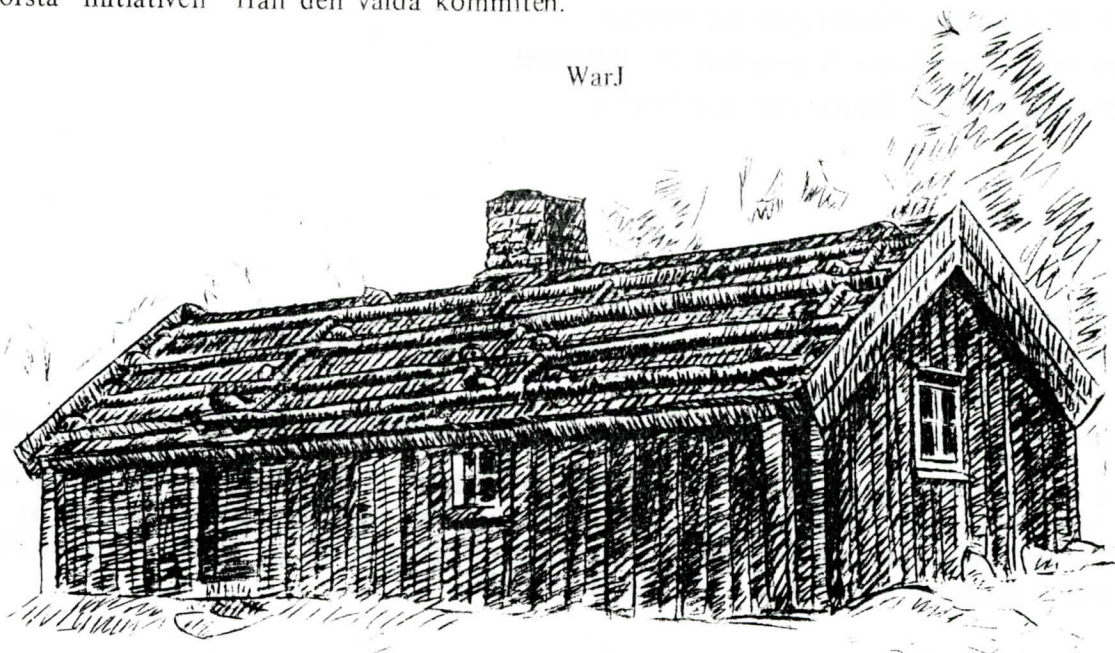
Waldemar Johanesson, Fristads Hembygdsförening (sammankall.)
Valborg Gustavsson, Seglora Hembygdsförening och
Sven Nyman, Bredareds Hembygdsförening.

Man kan tänka sig att denna samlingskommitté kan komma att vara initiativtagare till sammankomster där man får sakkunnigt belyst frågor som rör vård av våra samlingar, hur vår egen tid dokumenteras - med vad och hur.

Hur stimulera ungdomen till intresse för hembygdsrörelsen, hur får vi pengar till verksamheten, hur få kommunen och övriga myndigheter att stödja ekonomiskt och administrativt, hur försäkras vi våra byggnader och samlingar? Hur stora medlemsavgifter bör vi ha, vilka områden ligger outforskade och obearbetade, skall vi spara flera gamla hus o.s.v.

Sannolikt kommer inte denna kommitté att få det svårt då det gäller finna arbetsområden där vi gemensamt kan stödja och inspirera varandra på olika sätt. Hembygdsrörelsen äger ju i sig självt en så mångfasetterad verksamhet att det i bland kan förefalla svårt sovra bland de olika angelägenheterna. Även på det området kan det finnas anledning fråga sig: skall alla föreningar syssla med samma saker eller skall man specialisera sig på olika områden föreningarna sinsemellan? Någon gång på senhösten torde man kunna räkna med att få de första "initiativen" från den valda kommittén.

WarJ

TIPSPROMENADEN I TÄRBY PÅ ANNANDAG PINGST

Trots att vädrets makter spelade oss ett spratt på annandag pingst då tipspromenaden var ordnad i Tärby, så ställde närmare hundratalet personer upp och trotsade den bistra pingstkylan. Sällan har det väl varit så kallt i "hänryckningens tid". Att behöva gå i fårskinns-päls vid pingstid låter ju nästan osannolikt.

Rätt tipsrad skulle se ut så här: 1 2 2, 1 2 1, 1 X 2, 1 1 2.

Svaren på extratävlingen skulle vara: Ångermanland, Gustav Vasa

Skiljefrågorna: 630 frimärken, 3%, Leonardo da Vinci.

Fem deltagare fick ihop 10 rätt som högsta resultat och efter bedömning av extratävlingen samt skiljefrågorna placerade de sig i följande ordning:

- 1) Gullan Andersson, Gärde, Tärby
- 2) Vera Karlsson, Ringvägen 20, Fristad.
- 3) K. Sandelin, Öresjövägen 12, Fristad
- 4) Niclas Persgård, Vävargatan 23, Brämhult
- 5) Karl Persson, Fasanvägen 3, Frufällan.

Dessa fyra kommer att erhålla priser.

Bokpriserna i lotteriet utföll på lottnumren: 20, 83, 49, 93 och 95.

Samtliga bokpriser är utdelade.

=====

I samband med tipspromenaden hade Kapten Karl-Erik Lundström gjort en presentationsbeskrivning över Tärbytrakten. Denna beskrivning blev en bra vägledning och en fin "historiebeskrivning,, över bygden vi promenerade igenom. Vi har ansett den så intressant, att vi gärna vill återge de i FRISTADSBYGDEN.

TÄRBY

"I officiella handlingar omnämns Tärby redan år 1380. Att namnet Tärby, som anses ha uppkommit av ordet "tjära", så tidigt nämns i officiella handlingar är ingen slump. Trots sin litenhet har socknen i äldre tider varit en betydelsefull plats.

Vägen Stockholm (Jönköping) till Göteborg (Vänersborg) passerade genom Tärby. Gästgiveriordningen (lag) stadgade att gästgivare skulle förse de resande med mat, dryck och husrum m.m. Därjämte skulle han tillhandahålla hästar och fordon. Gästgivare i Tärby (Olofsgården) skulle hålla åtta hästar ständigt samt fyra i reserv. Kungliga brev och förordningar, senare post skulle sändas ut över riket. I Tyskagården förlades en postanstalt med postmannaskjuts. Åhs härads häradshövding hade sitt boställe på Stora Segerstorp och i Härna och Tärby samlades häradstinget.

Åhs kompani av Elfsborgs Regemente hade sin samlingsplats i Tärby.

Regementets Munsterskrivare hade sitt boställe på Lilla Segerstorp och Regementsväbelbostället var Wäd.

Församlingshemmet ligger på den plats där Täby by låg från början.

Lagaskiftet år 1857 kom att sprida bebyggelsen.

Tärby kyrka

De äldsta skriftliga uppgifterna om Tärby kyrka finns i Skara stifts jordabalk för år 1540. Omkring 200 m sydost om kyrkan finns en höjd, som är ett gravfält och består av 45 fornlämningar, högar och rösen.

I skogen strax innan häradshövdingebostället Stora Segerstorp finns en bautasten. Härifrån kan man även se det som återstår av Marsjöarna efter sjösänkingsföretaget åren 1874 - 76. Här finns även en fångkällare, vilken man på grund av rasrisk inte bör gå in i. Invid gården Gärdet och vid landsvägen låg tidigare socknens fattighus - sedemera småskola - samt två små soldattorp. Gården i vägskalet är den gamla gästgivergården Olofsgården".

Detta är utdrag ur den text kapten Karl-Erik Lundström sammanställt som vägledning för deltagarna i tipspromenaden. Kapten Lundström är väl förtrogen med Tärbybygden och - hoppas vi - återkommer med mera information i ämnet.

Tänkvärda ord:

"Lägger man örat till, skall man höra sorlet av röster som tystnat för längesen och bruset av tankestormar som för längesen gått till ro. Därför skall vi vara rädda om gamla hus."

Per Nyström i STF:s årsskrift 1978.

Styrelsen för FRISTADS HEMBYGDSFÖRENING – vald vid årsmötet, den 6 april 1978 – har följande sammansättning:

Ordf. Waldemar Johansson, villa Tället, 510 45 Sparsör Tel: 605 65

V. ordf. Stig Flyckt, Vallen, Tärby, 513 00 Fristad " 655 47

Sekr. Eolke Andersson, Asklandavägen 2, 513 00 Fristad " 600 12

Kassör " " " "

Övriga Bengt Ekberg, Alefors, 513 00 Fristad 605 13

Lennart Svensson, Rosenhill, 513 02 Borgstena " 630 30

Eivor Skoglund, Aludden, 502 79 Frufällan " 470 47

Ann-Britt Boman, Spireavägen 5, 513 00 Fristad " 519 21

(Vakant plats för repr. från Tämta f.n.)

Suppleanter:

Tage Alänge, Munkåvägen 17, 513 00 Fristad " 608 33

Sven-Evert Gustavsson, Ekvägen 6, 513 00 Fristad " 610 55

Sven Sixten, Prästgården, 513 00 Fristad " 618 04

44 00 11 12 Birgitta Andersson, Tärnhammar, 513 00 Fristad " 604 89

Lars Karlsson, Ringvägen 20, 513 00 Fristad " 606 10

Revisorer:

Sune Johansson, Spireavägen 9, 513 00 Fristad

Arne Rydfalk, Påtorp, 513 00 Fristad

Revisorsuppleanter:

Olof Toftby, Öresjövägen 26, 513 00 Fristad

Lars Johansson, Björbergsvägen 13, 510 45 Sparsör

Valberedning

Folke Holm, Gösta Lengberg och Vera Karlsson

Verksamhetsledare för arbetena vid småstugorna och Mölarps kvarn:

Lars Johansson, Björbärsvägen 13, 510 45 Sparsör

- 0 - 0 - 0 - 0 - 0 - 0 - 0 - 0 -

Antalet medlemmar vid årsmötet 1978 var 277

Föreningens adress: Box 5, 513 00 Fristad

Postgirokonton:r 73 52 05 - 7

Medlemsavgift: För enskild medlem 20:-/år

För hela familjen 30:-/år